

Er pílaslagið pálmi innflutt til Føroya í soguligari tíð?

Ella er tað upprunaligt her?

Eftir R. Rasmussen

I. Inngangur

Tann gróður, sum nú er í Föroyum, er komin higar á ymsar hættir: 1. Ein partur, meginparturin (tá allur gróður er viðroknaður), man vera komin aftan á hina stóru ísoldina. 2. Annar partur av gróðrinum er fluttur ella slöddur inn, síðan menn funnu og bygdu landið.

Upprunagróður í Föroyum kalla vit tí tann gróður, sum hevur verið her áður enn fólk settu fótin á land í oyggjunum. Hin partin kalla vit innfluttan gróður.

Tann spurningur, sum her liggar fyri, er at fáa avgjört, um tað pílaslagið, ið hjá okkum hevur fingeð navnið *pálmi* er upprunagróður ella innfluttur gróður.

Skulu vit svara hesum spurningi til lítar, er fyrst og fremst neyðugt at fáa vissu fyri, hvat tað pílaslagið er, sum her í Föroyum hevur fingeð navnið *pálmi*.

II. Pálmanavnið

Í öllum kristnum londum var tann siður í miðold, at fólk bóru pálmrar pálmastundag bæði til príðis heima við hús og til at príða kirkjurnar við. Í teim syðru lond-

unum vóru sannir pálmari fyrir hond; í teim norðaru londum unum royndu fólk eisini at halda henda síð, men her vóru ikki sannir pálmari at fáa. Tey nýttu tí onnur leyvtrö fyrir pálmari. Pilagreinar við blómandi reklum uppiá vóru vanligast nýttir í Norðurlondum og í Onglandi (*Rasmussen*³). Av hesum siði er pálmavnið komið á ymiss pílaslögi í Norðurlondum.

*Jens Chr. Svabo*¹ og *Jørgen Landt*² eru teir fyrstu, sum skrivað hava um pálmavnið í Föroyum, og spyrja vitnú, nær hetta pálmavnavn man vera komið til Föroyar, kanni tað ikki vera seinni enn tann hending, teir báðir sipa til (o. u. 1660). Nökur líkindi eru til, at tað hevur verið væl fyrir hetta tíðarskeið; tí í 15. og 16. öld hevur hesin síður, at »bera pálmari« pálmasunnudag, verið um flestu Norðurlond (*Rasmussen*³, *Jenssen-Tusch*¹³, *Aug. Lyttkens*¹⁴ og *Britten & Holland*¹⁵). Tað er tí ikki órímiligt um vit halda at sami síður kann hava verið í Föroyum við; nakað beinvegis prógv fyrir at so hevur verið, hava vit ikki; men av tí, at kirkjuligar samgongur við Noreg ikki vóru sjálssamar, er tað meira órímiligt at síðurin ikki skuldi verið fluttur higar.

*Svabo*¹ og *Landt*² sipa báðir til sama latínska plantunavn, *Salix caprea*, tá teir skriva um pálmavnið. Kortini er tað í royndum so, at allir teir pílarunnar, sum vaksu á teimum stöðum, sum teir vísa til: Við Sjógv, á Strondum, í Øravík, á Toftum og í Hvalvík, eru ikki *S. caprea* men *Salix phylicifolia*. Staðurin, har hesin sami pílur veksur í Øravík, er nevndur *vesturi* í pálmsskógv, og pílurin, har veksur, verður enn kallaður *pálmi*; tað er tí neyðugt at kanna gjöllari, hvört av hesum báðum pílaslögum, *S. caprea* ella *S. phylicifolia*, ið upprunaliga hevur átt pálmavnið.

Gomul sögn er, at *pálmin* varð innfluttur úr Noregi til Föroyar um 1660, og teir flestu hövundar aftaná *Jørgen Landt* sipa meir og minni til hesa sögn, og tað man ivaleyst vera Landt, sum er upphavið til sögnina. Í bók síni »Forsög

til en Beskrivelse over Færörerne« bls. 333 skrivar hann: »En Ole Larvesen, Sysselmand paa Østeröen, har omrent ved Souverainitetens Begyndelse bragt Piile i Færöe kaldte *Palmer* fra Norge hvoraf nogle blevne plantede paa Stränder paa Østeröen, andre i Ørdevig paa Suderöen.«

Tað eru öll góð líkindi til, at Landt hevur alla sína vitan

Salix phylicifolia.

Salix caprea.

um hetta mál úr handriti Svabos til »Indberetninger«¹ hóast hann ikki sipar til nakra keldu, men hann endur gevur ikki orð Svabos rætt. Svabo skrivar nevniliga soleiðis: »Den förste man ved at have gjort Forsög med Træplantning her var Ole Larvesen, en Færöer og Sysselmand i Østeröen.

Han er og mærkværdig i den Henseende, at han var den sidste, som ved Souverainitetens Begyndelse byggede en Skude og sejlede med samme til Bergen for at berette den Nöd, der truede Landet formedels Handelsskibenes Udeblivelse.

Paa samme Sted, hvor Skibet blev bygt, plantede han
Píile (*Pálmi*).« —

Sum vit síggja, er ikki eitt orð hjá Svabo um, at pálmin
er fluttur frá Noregi, bert um at hann er niðursettur, har
skipið varð bygt. Einki er heldur gitid um, at pálmin var
niðursettur fyri ella aftaná noregsferðina.

Sum áður nevnt nevna bæði Svabo og Landt *pálman*
Salix caprea, sum man vera *S. phylicifolia*. Um tað nú má
haldast at vera ivaleyst, at hetta pílaslagið er upprunaligt í
Föroyum, so kann tað tó eisini vera innflutt seinni; men
tað eru tó ring líkindi til, at hesin nevndi Ole Larvesen
júst skuldi velja sær hengan vökskur úr Noregi, tí í fyrsta
lagi mátti ein sýslumaður, sum viða ferðaðist, hava sæð
hesar »pálmar« vaksandi heima, og í öðrum lagi er *S.
phylicifolia* ikki vanligur fram við sjóvarstrondina um
Bergensleiðina.

Sögnin um, at pálmarnir eru fluttir úr Noregi, hevur
tó livað í Föroyum til hengan dag. Av hövundum, sum sipa
til hennara, skulu vit nevna: *Landt*,² *Rostrup*,⁴ *Jakobsen*,⁵
*A. Degn*⁶ og *Botany of The Færöes*.⁷

Eftir sögnini skal ein systur Ole Larvesen, *Visa Marjun
í Øravík* hava sett niður teir pílar, sum vaksa vesturi í
Pálmsskógi.

Viðvíkjandi *Salix caprea*, so hevur hesin pílur aldri
verið upprunaplanta í Föroyum, til tess eru eingi tekin
funnin; hon er einans funnin sum niðursett í görðum, eins
og mong onnur viðasläg. Nær hesin pílur er innfluttur og
niðursettur eru eingi fullgöð prógv fyri; men eftir sum
Svabo skrivar, at Ole Larvesen var fyrsti maður ið setti
niður trö í Föroyum, kann tað ikki hava verið fyri hesa
tíð.

Táið *pálmanavnið* má ætlast at hava verið komið minst
eini 150 ár fyri hesa tíð (sí omaðfyri) má tað vera *Salix*
phylicifolia ið hevur fingið navnið *pálmi*, tí hann var nógy
tann störsti pílur her á landi vaks.

Eitt annað mál er at *S. caprea* eisini fekk pálmanavnið,

Salix phylicifolia í garði norðuri í Hvalvík.

táið hanu var komin; tí í öðrum Norðurlondum hevði hann hetta navn (*Rasmussen*³).

Viðvíkjandi *Salix phylicifolia*, so er tað ivaleyst at hann er upprunagróður í Föroyum. Í fyrsta lagi veksur hann víða hvar um landið, og í öðrum lagi er hann funnin í jörðini 1—2 m undir svörðinum, bæði sum viðja við barki uttan á og tinaest sum ásýniligar blaðamongdir.

Vit tora tí ivaleyst at halda *S. phylicifolia* eiga frumrættin til pálmanavnið í Föroyum.

III.

Varð Salix caprea veruliga niðursett á Strondum?

Skuldi tað hóast alt verið *Salix caprea*, sum var niðursett á Strondum, og at bæði Svabo og Landt við rætti hava nýtt hetta navn, so má eisini nakað vera í tí, at træið er innflutt. Tá ið tað sigst, at Ole Larvesen laðaði garð uttan um,

har hann setti pílin niður, kann hetta týða á, at vökssturin var sjáldsamar; men tá træið har vaks seinri var *S. phyllicifolia*, skuldi hitt verið sera vandaliga avoytt og hetta komið í staðin fyri. Til eitt slikt umskifti eru tó líkindi minni enn smá.

Vissari man tó vera, at plantan upprunaliga var *S. phyllicifolia* og at bæði Svabo og Landt hava blandað növnini. Hvörgin teirra var særfróður í plantufröði, og mætari meðn í plantufröði enn teir eru farnir villir í pílaslögnum. So-leiðis hevur *W. C. Trevelyan*, sum vitjaði Föroyar 1821, lagt eitt pílaslag úr Föroyum inn á Botanisk Museum í Keypmannahavn, merkt *Salix hastata*⁷; men tað er veruliga *S. phyllicifolia*.

IV.

Hvussu mikið kunnu vit líta á sagnirnar?

Eftir sum alt málið um »pálmarnar« hvílir á sögnum, ber ikki til at sleppa teim so. Vit mega kanna eftir hvat álit vit kunnu hava á teimum.

Tað eru serliga tvey növn, sum eftir Landt eru heft við pálmarnar á Strondum og í Øravík, systki *Ole* ella *Oluf Larvesen* (Lavritzen) og *Marjun Larvesdötter* (Vísa Marjun). Hesi bæði eru flættað inn í so mangar sagnir og ævintýriligar hendingar og viðfáningar, sum litið og einki kunnu hava við veruleikan at gera. Summar av sögaunum um tey, eru eisini so mótsigandi, at tær illa eru álítandi, og maður kann stundum ivast um, at hann hevur við söguligar persónar at gera. Tó man eingin ivi vera um, at tey bæði hava verið til.

Í Jakobsen,⁵ bls. 209: »Marjun Larvasdöttir nevnd Vísa-Marjun í Øravík var systir teir tiltiknu Larvasarsynirnar. Pápin, Larvas í Øravík hevði konu av Strondum í Eysturoy«, men á bls. 42 í somu bók stendur, at Marjun hevði verið á Finnمورkini við bróður sínum, og at har hevði hon lært finnagand. Slektar skuldi hon vera av Strondum. Hammers-haimb¹⁶ sigur hana vera komna úr Kollafirði til Øra-

víkar. At hon var sera rom í gandi, eru allar sagnir samdar um. Eftir *Jakobsen*,⁵ bls. 209, skal Marjun hava verið 3 ferðir gift, men tó barnleys. *Hammershaimb*,¹⁶ bls. 330, sigur ein son hennara at hava verið bónða í Øravík.

Í *Jakobsen*,⁵ bls. 90—100, stendur long og sera ævin-týrilig sögn um, hvussu Ole Larvesen (Ólavur Larvasson) kemur úr Øravík inn á Strendur (Sjóvar) og gerst bóndi har.

Tað erilt at hugsa sær, at ein slík flökja av sögnum, sum hesar um *Óla Larvason* og *Marjun Larvasardóttur* (sbr. *Hammershaimb*,¹⁶ bls. 327 til 330 og *Jakobsen*,⁵ bls. 42—44; bls. 99—101 og bls. 555, bls. 566—567) skulu vera komnar upp um veruligar persónar tey stórhundrað árini, sum liggja ímillum hin söguliga *Óla Larvason* (Oluf Lauritzen) og Jens Chr. Svabo, so tað er meira líkt til, at her munnu eldri sagnir vera blandaðar uppí.

Sagnirnar nema lítið ella einki við pálmarnar ella niðursetingina av innfluttim pílatróum. Tað eru fyrst Svabo og síðan Landt, sum koma við niðursetingini og innflutninginum av pílum. Sögnin um pálmarnar man helst hava livað á mannamunni á teirra dögum, tó at hon ikki hefur verið uppskrivað fyrr.

Nakað álítandi er soleiðis ikki at finna um at *Salix caprea* ella *Salix phyllicifolia* er innflutt og niðursett her »ved Souverainitetens Begyndelse« (o. u. 1660).

V.

Hin söguligi Ole Larvesen.

Hin elsta tingbókin,¹² sum til er, prógvat at ein *Oluff Lauritzön* hefur verið lögrættumaður frá 1625 til 1645, og at sami maður (navnið er ymisliga stavsett: Lauritzen, Lauridsen, Lauridssön, Laresson og Laurittssön. At tað í Föroyum varð framborið Larvessön er samsvarandi framburðinum av tilíkum orðum í Föroyum tá í tíðini) varð sýslumaður í Eysturoy aftaná *Mikkel Joensen*, *Lamhauge* (Mikkjal í Lamba).

Hjá A. Degen⁶ stendur sami *Olaf Lauritzen* sum fest-

ari til 5 merkur á Skála 1613—31, 4 merkur við Sjógv (Strendur) 1628—42 og 4½ mörk við Sjógv (Strendur) (1628—29).

Hendan mann sigur *A. Degn*⁶ at vera sama mannin, sum setti niður pálmarnar á Strondum (hann sipar til Landt).

Eftir festararöðini hjá *A. Degn* eru líkindi til, at hesin sami Oluf Lauritzen er sonur fyrrverandi festara á Skála, Lauritz Ellingsen. Eisini ber tað at sama borði, at Oluf tekur bæði við festunum og við lögrættusessinum eftir Lauritz; men hesir bókfestu veruleikar eru í sterkasta móstríð við sagnirnar. Í teimum skjölum, sum enn eru kannað, finst einki um Noregsferðina, líkalítið finst nakað um pálmarnar ella hinu tiltiknu systrina Marjuna í Øravík.

Hesin *Oluf Lauritzen* er eisini tann *Ole Larvesen*, sum tekur við sýslumannsembætinum eftir *Mikkjal í Lamba*. Teimum hevur eisini þorið saman í einari Hvalvíkargrind um ein hval, so at sakarmál kom burtur úr (sbr. tingbókina elstu¹²).

Sum her sæst, er lítið farandi eftir sögnumum.

VI.

Salix caprea og *Salix phylicifolia*.

Síðst skal verða sagt eitt sindur um hesar báðar plantur, sum pálmanavníð er heft við í Föroyum.

At *Salix caprea* er flutt inn til landið í söguligari tíð, kann eingin ivi vera um. Hetta træið veksur bert inni í görðum og er aldri funnið úti á víðils. Heldur ikki eru nakrar leivdir funnar eftir tí, í jörðini, har grivið hevur verið. Um tað nakrantíð hevur verið nevnt *pálmi* av fólk í Föroyum er ivasamt.

At *Salix phylicifolia* er upprunaligur vökkstur í Föroyum er lika so ivaleyst. At hetta træið hevur verið og er enn nevnt *pálmi* er ein royndur lutur. *S. phylicifolia* veksur á víðilsí víða um landið, og má eita vanligur vökkstur. Í 6

oyggjum er hesin pílur funnin. Har seyður og stórdýr bíta, verður hann sum annar gróður, krypilsligur, men har hann fær frið, veksur hann hóast krókutur í 1—2 m hædd og leggirnir verða 3—5 cm í tvörmátt.

Hesi eru tey fremstu vakstrarlendini:

1. *Eysturoy*, á Strondum og við Toftavatn.
2. *Streymoy*, í Hvalvík, í Kvívík, við Sandá, á Svína-ryggi og við Landsbókasavnið (fluttur úr Hvalvík) í Tórhavn.
3. *Sandoy*, í Traðarhamri á Sandi.
4. *Suðuroy*, við Øravík.
5. *Kunoy*, við býlingin Heima í Húsi.
6. *Vágar*, við Leitisvatn, á Norðtriðingsmýrum og í Miðvági (fluttur av Norðtriðingi).

Ivaleyst veksur hann enn viðari um landið. Eftir hvat *Mikkjal á Ryggi* sigur frá, hefur hann sæð henda sama píl vaksandi *Uttanhús í Vágum*.

Hetta var um *S. phylicifolia* omaná jörð; men harum-framt er hesin pílur funnin í móglögnum undir svörðinum á fleiri stöðum, og er hetta fullgott prógv fyri, at hann hefur vaksið í oyggjunum, ið hvussu er nökur tú sind ár.

Fyrstu ferð, ið rakt var við leivdir av *S. phylicifolia* í mógví, var ein grefstur í *Vágobotni* 1921.¹¹ Síðan er sami pílur funnin o. u. 100 cm undir svörðinum í *Skálavík*.¹⁰ Síðst hefur *J. Dalsgaard* rakt við pílagreinar ásýniliga tjúkkar í torvheiðum í *Hoyvík*. Tær eru av sama slag; men annars er hesin síðsti grefstur ikki kannaður til fullnar enn.

Ivaleyst man vera at finna leivdir av pílavökstri viðari um, tá ið grivið verður.

Ymis staðarnövn tykjast eisini at benda á, at har í forðum hefur verði viðavökstur, um hann ikki longur er omaná t. d. *Pálmagil* vestantil á *Kallsoy* og *Kjarrdalur* á *Sandoy*.¹⁰

Har sum góðar móflötur eru, er ofta nógy viðja í mónum. Higartil hefur tað verið hildið, at allar hesar viðjur

eru leivdir av *baraldi* (einiberviði), *Juniperus communis*; men hvör veit, um ikki nakað av hesum eru leivdir av *Salix phylicifolia*? Enn eru viðjurnar í föroyiskum mógví ov lítið kannaðar til at nakað vist kann verða sagt um hetta.

Eftir öllum, sum her er fört fram, má haldast fyri avgjört, at í fyrsta lagi er tað *Salix phylicifolia*, sum upprunalaiga eיגur *pálmanavnið*, og í öðrum lagi, at henda planta hevur gróð í Föroyum langt fyri söguliga tíð.

SUMMARY

This article seeks to answer the questions: what sort of willow was called *páldi* (palm) in the Faroes and was it of native growth or imported. In the Middle Ages willows in Scandinavia were called »palms«, for they were used as decorations on Palm Sundays. *J. C. Svabo*¹ (1782) and *J. Landt*² (1800) are the first authors to write about the name *páldi*, but even then it was already ancient in the Faroes. Svabo and Landt equate it with *Salix caprea*, though this can hardly be correct, for the plant growing in all the places they mention is *Salix phylicifolia*. Landt writes that the *páldi* was brought to the Faroes from Norway about 1660; Svabo has no remarks on this point. Later authors in asserting that the *páldi* was introduced from Norway are merely following Landt.

The reports have it that one, Ole Larvesen, bailiff on Eysturoy, brought these willows from Norway, planting them at Strendur about 1660 and that his sister moved them to Øravík. Naturally the reports give no indication whether *Salix caprea* or *Salix phylicifolia* is meant. Svabo and Landt must be responsible for the confusion of names. Closer investigation, however, shows that the accounts alleging that the plant was introduced from Norway are contradictory and of little value.

Finally, a few words about the two »palms«. *S. caprea* has been introduced in historical times and is found only on cultivated land. It does not occur in peat. *S. phylicifolia* is native to the Faroes and is found widely throughout the country in the following places: *Eysturoy*: Strendur, Toftavatn, *Streymoy*: Hvalvík, Tórshavn, Kvívík, *Sandoy*: Traðarhamar, *Suðuroy*: Øravík, *Kunoy*: Heima í Húsi, *Vágar*: Leitisvatn, Norðtriðingur, Miðvágur, Uttanhús. In addition it occurs in peat at *Tórshavn* in Vágsbotnur, *Skálavík* (leaves and stems), *Hoyvík* (stems). It may well be that many twigs hitherto thought to be from *Juniperus* are really from *Salix*.

It is most likely that *pálmi* originally denoted the indigenous *Salix phylicifolia*.

BÓKMENTIR

1. *Jens Chr. Svabo*: Indberetninger indhentede paa en allernaadigst befalet Reise i Færöe i Aarene 1781—82 (handrit).
2. *Jørgen Landt*: Forsög til Beskrivelse over Færörne, Köbenhavn 1800 bls. 212 og 333.
3. *R. Rasmussen*: Föroysk Plantunövn, Tórshavn 1950 bls. 131—133.
4. *E. Rostrup*: Færörernes Flora. Botanisk Tidsskrift 4. 56—57 1870—71.
5. *Jakob Jakobsen*: Færöske Folkesagn og Æventyr, Köbenhavn 1898—1901 bls. 42 og 209.
6. *Anton Degen*: Færöske Kongsbönder 1584—1884. Tórshavn 1945 bls. 191—92.
7. *Botany of the Feroes*, Köbenhavn 1901—1908. I. 78—79, III. 855.
8. *Gazet Patursson og R. Rasmussen*: Föroysk Plantunövn. Varðin 8. 142. 1928.
9. *R. Rasmussen*: Tríggjir smávegis úrdráttir úr Jens Chr. Svabos »Indberetninger um Föroyaferðina 1781—1782« Varðin 25. 5—8. 1925.
10. *Jóannes Rasmussen*: Nökur orð um fornán gróður í Föroyum. Varðin 26. 109—16. 1949.

11. *Knud Jessen og R. Rasmussen*: Et Profil gennem en Tørve-mose paa Færøerne. Danmarks Geologiske Undersögelse IV. Række Bd. I Nr. 13. Köbenhavn 1922.
12. *Laugtingsprotokol* 1. 1615—54.
13. *H. Jنسen Tusch*: Nordiske Plantenavne. Köbenhavn 1867—71 bls. 231—337.
14. *Aug. Lyttkens*: Svenska Växtnamn Bd. III. Stockholm 1912—15 bls. 1242.
15. *Britten & Holland*: A Dictionary of English Plant-Names. London 1878—86. bls. 336—368.
16. *V. U. Hammershaimb*: Færøsk Anthologi I. Köbenhavn 1891. bls. 327—330.

